

7.3.8 Nerovnice pro polorovinu

Předpoklady: 7306

Př. 1: Urči průsečík přímek p a q . Na základě výsledku rozhodni o jejich vzájemné poloze.

$$p: \begin{cases} x = 2 + 5t \\ y = 5 + 4t, t \in \mathbb{R} \end{cases}, \quad q: 4x - 5y + 15 = 0.$$

Průsečík leží na obou přímkách $\Rightarrow$ musí vyhovovat oběma vyjádřením $\Rightarrow$ řešíme soustavu tří rovnic o třech neznámých

$$x = 2 + 5t$$

$$y = 5 + 4t \quad \Rightarrow \text{z prvních dvou rovnic dosadíme do třetí rovnice}$$

$$4x - 5y + 15 = 0$$

$$4(2 + 5t) - 5(5 + 4t) + 15 = 0$$

$$8 + 20t - 25 - 20t + 15 = 0$$

$$-2 = 0$$

soustava nemá řešení $\Rightarrow$ přímky nemají společný bod $\Rightarrow$ přímky p, q jsou rovnoběžné

Př. 2: Rozhodni, zda se přímka $r: x - 2y - 1 = 0$ protíná s úsečkou PQ , $P[-3;3]$, $Q[0;2]$.

Příklad řeš v levé polovině stránky.

Úsečku umíme vyjádřit pouze parametricky:

směrový vektor: $\mathbf{u}_{PQ} = Q - P = (3; -1)$, počáteční bod $P[-3;3] \Rightarrow$

úsečka PQ : $\begin{cases} x = -3 + 3t \\ y = 3 - t, t \in \langle 0; 1 \rangle \end{cases}$, $t \in \langle 0; 1 \rangle$ - jde pouze o úsečku s počátečním bodem P

Hledání průniku je stejné jako u předchozího příkladu. Musíme dát pozor zda hodnota parametru, který případně získáme, leží v intervalu $\langle 0; 1 \rangle$.

$$x = -3 + 3t$$

$$y = 3 - t$$

$$x - 2y - 1 = 0$$

$$-3 + 3t - 2(3 - t) - 1 = 0$$

$$-3 + 3t - 6 + 2t - 1 = 0$$

$$5t = 10$$

$t = 2 \Rightarrow$ průsečík přímky p s přímkou PQ leží na polopřímce PQ za bodem $Q \Rightarrow$

Přímka r se s úsečkou PQ neprotíná.

Pedagogická poznámka: Opět narazíte na problém s vyjádřením přímky. Nemá cenu situaci příliš zdržovat.

Nyní zkusíme vyřešit předchozí příklad obecně.

Př. 3: Je dána přímka $r: ax + by + c = 0$ a body $P[p_1; p_2]$, $Q[q_1; q_2]$. Napiš parametrické vyjádření přímky PQ a urči průsečík přímky r s úsečkou PQ . Příklad řeš v pravé polovině stránky analogicky předchozímu příkladu s konkrétním zadáním.

Postupujeme stejně jako v předchozím příkladu. nyní s písmenky místo číslic: směrový vektor: $\mathbf{u}_{PQ} = Q - P = (q_1 - p_1; q_2 - p_2)$, počáteční bod $P[p_1; p_2] \Rightarrow$

$$PQ: \begin{cases} x = p_1 + t(q_1 - p_1) \\ y = p_2 + t(q_2 - p_2) \end{cases}, t \in \langle 0; 1 \rangle - \text{jde pouze o úsečku s počátečním bodem } P$$

Řešíme soustavu rovnic:

$$x = p_1 + t(q_1 - p_1)$$

$$y = p_2 + t(q_2 - p_2)$$

$$ax + by + c = 0$$

Z prvních dvou rovnic dosadíme do třetí:

$$a[p_1 + t(q_1 - p_1)] + b[p_2 + t(q_2 - p_2)] + c = 0$$

$$\text{Roznásobíme hranaté závorky: } ap_1 + at(q_1 - p_1) + bp_2 + bt(q_2 - p_2) + c = 0$$

Rovnost $ap_1 + at(q_1 - p_1) + bp_2 + bt(q_2 - p_2) + c = 0$ vypadá hrůzostrašně, přesto je v podstatě jednoduchá. Pro konkrétní zadání ve výrazu vlevo zůstane pouze jediná neznámá t

$$\Rightarrow \text{výraz } ap_1 + at(q_1 - p_1) + bp_2 + bt(q_2 - p_2) + c :$$

- znamená hodnotu (číslo), kterou získáme dosazením bodu na přímce PQ do rovnice přímky r (jakmile zvolíme t , máme konkrétní bod)
- jde o předpis lineární funkce proměnné t : $f(t): Y = At + B$, kde platí:

$$At + B = [a(q_1 - p_1) + b(q_2 - p_2)]t + ap_1 + bp_2 + c = 0$$

Jaká je **hodnota funkce** $f(t): Y = At + B$ **v bodě** P ?

Pro bod P platí: $t = 0$. Dosadíme do výrazu $t = 0$:

$$ap_1 + a \cdot 0(q_1 - p_1) + bp_2 + b \cdot 0(q_2 - p_2) + c = ap_1 + bp_2 + c.$$

Platí tedy: $f(P) = f(0) = ap_1 + bp_2 + c =$ dosazení bodu P do rovnice přímky r

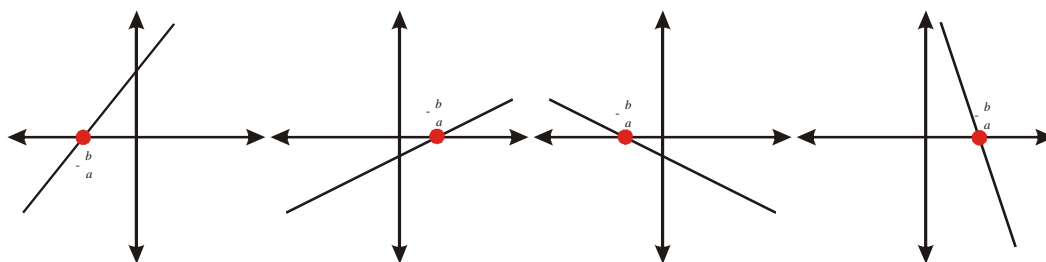
Jaká je **hodnota funkce** $f(t): Y = At + B$ **v bodě** Q ?

Pro bod Q platí: $t = 1$. Dosadím do levé strany rovnice:

$$\begin{aligned} ap_1 + a \cdot 1(q_1 - p_1) + bp_2 + b \cdot 1(q_2 - p_2) + c &= \\ = ap_1 + aq_1 - ap_1 + bp_2 + bq_2 - bp_2 + c &= aq_1 + bq_2 + c = 0 \end{aligned}$$

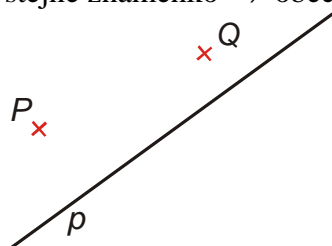
Platí tedy: $f(Q) = f(1) = aq_1 + bq_2 + c =$ dosazení bodu Q do rovnice přímky r

Pokud se úsečka PQ s přímkou p protne, musí pro nějakou hodnotu parametru $t \in \langle 0; 1 \rangle$ platit rovnice $ap_1 + at(q_1 - p_1) + bp_2 + bt(q_2 - p_2) + c = 0 \Rightarrow$ funkce $f(t): Y = At + B$ musí dosáhnout nulové hodnoty.

Z grafu lineární funkce je vidět, že nekonzstantní lineární funkce dosahuje nulové hodnoty pouze v bodě, kde funkce mění znaménka $\Rightarrow$ úsečka PQ se protne s přímkou r právě když, mají čísla $f(P) = f(0) = ap_1 + bp_2 + c$ a $f(Q) = f(1) = aq_1 + bq_2 + c$ opačná znaménka

$\Rightarrow$ dokážeme poznat, zda dva body leží ve stejné polorovině s hraniční přímkou p : pokud leží ve stejné polorovině, úsečka, kterou tvoří se neprotíná s přímkou p a funkční hodnoty mají stejné znaménko $\Rightarrow$ obecná rovnice přímky nám něco říká i o bodech, které na ní neleží

Jestliže přímka p má obecnou rovnici $ax + by + c = 0$, pak jedna polorovina s hraniční přímkou p je množina bodů $X[x; y]$, pro které platí $ax + by + c \geq 0$ a druhá polorovina je množina bodů $X[x; y]$, pro které platí $ax + by + c \leq 0$.

Dodatek: Znaménko výrazu $ax + by + c$ neříká nic o tom, zda bod leží nad nebo pod přímkou. Jediné, co z něj zatím můžeme získat, je jeho srovnání se znaménkem jiného bodu.

Pedagogická poznámka: Ne všichni studenti budou schopni o hodině pochopit odvození nerovnice poloroviny. Myslím, že je zbytečné se kvůli tomu dlouho zastavovat, určitě se spokojí s obsahem rámečku. Vyřešení následujícího příkladu je pro ně důležitější.

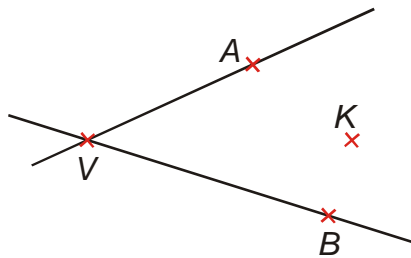
Př. 4: Rozhodni, zda body $P[-3; 3]$, $Q[0; 2]$ leží v jedné polorovině ohraničené přímkou $r: x - 2y - 1 = 0$.

Postupujeme podle předchozích úvah:

- dosazení bodu $P[-3; 3]$ do rovnice přímky r : $x - 2y - 1 = -3 - 2 \cdot 3 - 1 = -10$
- dosazení bodu $Q[0; 2]$ do rovnice přímky r : $x - 2y - 1 = 0 - 2 \cdot 2 - 1 = -5$

v obou případech jsme získali hodnoty se stejným znaménkem $\Rightarrow$ body P, Q leží vzhledem k přímce r v jedné polorovině (už víme z příkladu 2, kde jsme zjistili, že úsečka PQ nemá s přímkou r žádný průsečík).

Př. 5: Jsou dány body $A[1;2]$, $B[-1;-1]$, $V[-3;1]$ a $K[5;-6]$. Rozhodni výpočtem, zda bod K leží uvnitř konvexního úhlu AVB .

Z obrázku je vidět, že pokud má bod K ležet uvnitř konvexního úhlu AVB musí:

- vzhledem k hraniční přímce VB ležet ve stejné polorovině jako bod A
- vzhledem k hraniční přímce VA ležet ve stejné polorovině jako bod B

hraniční přímka VB

směrový vektor: $B - V = (2; -2) \Rightarrow \mathbf{u}_{VB} = (1; -1)$

normálový vektor: $\mathbf{n}_{VB} = (1; 1) \Rightarrow$ rovnice: $x + y + c = 0$

dosadíme bod B : $(-1) + (-1) + c = 0 \Rightarrow c = 2$

obecná rovnice přímky VB : $x + y + 2 = 0$

dosadíme bod A : $x + y + 2 = 1 + 2 + 2 = 5$

dosadíme bod K : $x + y + 2 = 5 + (-6) + 2 = 1$

$\Rightarrow$ stejná znaménka $\Rightarrow$ body A a K leží ve stejné polorovině s hraniční přímkou VB

hraniční přímka VA

směrový vektor: $A - V = (4; 1) \Rightarrow \mathbf{u}_{VA} = (4; 1)$

normálový vektor: $\mathbf{n}_{VA} = (1; -4) \Rightarrow$ rovnice: $x - 4y + c = 0$

dosadíme bod A : $1 - 4 \cdot 2 + c = 0 \Rightarrow c = 7$

obecná rovnice přímky VA : $x - 4y + 7 = 0$

dosadíme bod B : $x - 4y + 7 = (-1) - 4(-1) + 7 = 10$

dosadíme bod K : $x - 4y + 7 = 5 - 4(-6) + 7 = 26$

$\Rightarrow$ stejná znaménka $\Rightarrow$ body B a K leží ve stejné polorovině s hraniční přímkou VA

$\Rightarrow$ bod K leží uvnitř konvexního úhlu AVB .

Př. 6: Petáková:

strana 106/cvičení 24 a)

strana 106/cvičení 26

strana 106/cvičení 28

Shrnutí: Obecná rovnice přímky nese informaci i o bodech, které na ní neleží. Dosazením můžeme ze znamének rozhodnout zda body leží ve stejné polorovině.